

En jämlik och hållbar hjälpmedelsförsörjning

ETT STÄLLNINGSTAGANDE ANTAGET AV SVERIGES ARBETSTERAPEUTERS FÖRBUNDSSTYRELSE 2024 09 06

Hjälpmedel för det dagliga livet är en individuellt utprovad produkt som syftar till att bibehålla eller öka aktivitet, delaktighet eller självständighet genom att kompensera en funktionsnedsättning¹. Hjälpmedel främjar hälsa och skapar förutsättningar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta sina mänskliga rättigheter i enlighet med FN:s konvention².

Att erbjuda hjälpmedel är en insats enligt hälso- och sjukvårdslagen som kräver särskild kompetens³. Hjälpmedel som förskrivs inom hälso- och sjukvården är oftast medicintekniska produkter, men det kan även vara konsumentprodukter. Hjälpmedel som förskrivs behöver ofta anpassas och ibland specialanpassas för att fungera för personen i hans unika situation och miljö.

Arbetshjälpmedel, arbetstekniska hjälpmedel och hjälpmedel som betraktas som personalstödjande utrustning vid exempelvis särskilt boende eller skola kan inte förskrivas med hälso- och sjukvårdslagen som grund, men kräver ofta utprovning av legitimerad professionsutövare med särskild kompetens kring hjälpmedlet.

Studier har visat att förskrivning av hjälpmedel är en hälsoekonomiskt lönsam insats som ökar människors självständighet i vardagen⁴. Hjälpmedel förskrivs i syfte att främja aktivitet inom vardagslivets alla områden och under hela

livet. Hjälpmedel möjliggör utbildning, arbete, en meningsfull fritid och delaktighet i samhället och minskar samtidigt samhällets kostnader för hemtjänst, personlig assistans och sjukskrivning. Förskrivning av hjälpmedel bidrar därmed till utvecklingen av ett jämlikt och hållbart samhälle i enlighet med FN:s globala mål och Agenda 2030⁵.

Ett hjälpmedel kan vara hälsofrämjande och förebyggande, såväl som habiliterande och rehabiliterande. Ett förskrivet hjälpmedel är alltid att betrakta som en del i en behandling och varken kan eller bör därmed särskiljas från andra insatser inom hälso- och sjukvårdens område. Ur ett patientsäkerhetsperspektiv är det mycket viktigt att eventuella risker med ett hjälpmedel inkluderas i den professionella bedömning som görs innan förskrivning. Bedömningen omfattar patientens sjukdomstillstånd eller funktionsnedsättning och hjälpmedlets komplexitet då hjälpmedel kan utgöra en risk för vårdskada i kombination med andra faktorer.

En jämlik hälso- och sjukvård kräver en jämlik hjälpmedelsförsörjning. Förskrivning av hjälpmedel ska alltid ske i enlighet med Socialstyrelsens förskrivningsstöd och förskrivningsprocess. För att säkerställa detta behöver förskrivaren få de tidsmässiga resurser som förskrivarens ansvar kräver. För att upprätthålla och utveckla förskrivarkompetensen krävs även kontinuerlig kompetensutveckling i form av såväl fortbildning som lärande i vardagen. Detta innefattar både

1. <https://termbank.socialstyrelsen.se/>

2. <https://www.mfd.se/kunskap/manskliga-rattigheter/fn-konventionen/>

3. <https://www.arbetsterapeuterna.se/foerbundet/webbutik-och-gratismaterial/kompetensbeskrivningar-foer-arbetsterapeuter-2018/>

4. Zingmark M, Norström F, Lindholm L, Dahlin-Ivanoff S, Gustafsson S. Modelling long-term cost-effectiveness of health promotion for community-dwelling older people. Eur J Ageing. 2019;16(4):395-404. Published 2019 Feb 23. doi:10.1007/s10433-019-00505-1.

Zingmark M, Nilsson I, Norström F, Sahlén KG, Lindholm L. Cost effectiveness of an intervention focused on reducing bathing disability. Eur J Ageing. 2016;14(3):233-241. Published 2016 Nov 28. doi:10.1007/s10433-016-0404-1.

5. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

produktkunskap och möjlighet att ta del av och delta i forskning inom hjälpmedelsområdet. För att säkra kunskapsbaseringen behövs mer riktade satsningar på forskning kring hjälpmedel. Detta är särskilt betydelsefullt för att nya innovationer effektivt och på ett säkert sätt ska komma individ och samhälle till nytta.

En stor andel hjälpmedel för det dagliga livet förskrivs av legitimerade arbetsterapeuter. Som företrädare för Sveriges arbetsterapeuter har vi god insikt i de brister som finns inom hjälpmedelsområdet. En av de allvarligaste konsekvenserna av dessa brister är att vi idag har ett ojämnt system med stora regionala variationer gällande resurstilldelning, väntetider, sortiment, förskrivningskriterier och avgifter⁶. Vi ser också skillnader gällande tillgång till förskrivare, förskrivares tidsmässiga resurser samt förskrivares möjligheter till kompetensutveckling. Detta drabbar personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga, men det skapar också ett ohälsosamt arbetsliv för många arbetsterapeuter.

Sveriges Arbetsterapeuter anser att en jämlik och hållbar hjälpmedelsförsörjning kräver:

Ur ett nationellt perspektiv

- att regeringen ger Socialstyrelsen i uppgift att under ledning av en nationell samordnare inrätta ett kunskapscentrum för rehabilitering och habilitering med ett särskilt uppdrag att främja en jämlik och kunskapsbaserad hjälpmedelsförsörjning
- att regeringen inför de förändringar som krävs i hälso- och sjukvårdslagen för att säkerställa en likvärdig hjälpmedelsförsörjning avseende sortiment, kriterier och avgifter

- att krav på Medicinskt Ansvarig för Rehabilitering, MAR, i alla kommuner, införs i hälso- och sjukvårdslagen för att säkerställa patientsäkerhet och kontinuerligt kvalitetsarbete på ledningsnivå gällande hjälpmedel i kommunal verksamhet
- att regeringen i sin forskningsproposition tillför särskilt riktade medel för forskning om hjälpmedel.

Ur ett regionalt och kommunalt perspektiv oavsett offentlig eller privat driftsform

- att den generella kompetensen kring betydelsen av hjälpmedel ökar hos chefer och beslutfattare
- att hjälpmedelsverksamheterna tilldelas de resurser som krävs för att svara upp mot de behov som finns
- att fler förskrivare anställs inom hälso- och sjukvård, omsorg och skola för att möta de behov som finns
- att förskrivare får kontinuerlig kompetensutveckling för att upprätthålla sin förskrivarkompetens
- att förskrivare får de tidsmässiga resurser som förskrivningsprocessen kräver
- att sortimentet av hjälpmedel kontinuerligt utvecklas så att nya innovationer effektivt och på ett säkert sätt kan komma brukare och anhöriga till nytta
- att utvecklingen av nya hjälpmedel och hjälpmedelsortiment involverar såväl brukare och professioner som forskare och innovatörer.

6. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2021-12-7696.pdf>

Myndigheten för Delaktighet (2020) Aktiv fritid. Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritids-
hjälpmedel <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rapport/aktiv-fritid/>

Vårdanalys (2020) Med varierande funktion. Förskrivning av konsumentprodukter som hjälpmedel vid funktionsnedsättning <https://www.vardanalys.se/rapporter/med-varierande-funktion/>

SOU 2017:43. På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/05/sou-201743/>